

foto Koninklijke Marine

Foto 1. Deel van het Marinecomplex de Nieuwe Haven in Den Helder.

foto: do Berken

Populatiebeheer van meeuwen

Het ministerie van Defensie beheert allerlei terreinen: oefenterreinen, bedrijfscomplexen, kazernes, bos- en natuurgebieden en vliegvelden. Vanwege de soms bijzondere situatie kunnen zich op deze plekken bijzondere beheerproblemen voordoen. Het haven- en bedrijvencomplex de Nieuwe Haven van de Koninklijke Marine in Den Helder, een kleine 400 hectare groot, heeft zo'n beheerprobleem. Op de gebouwen met platte daken willen meeuwen graag broeden. Met alle overlast van dien.

— Jaap Riemens (Adviseur Natuur bij het Rijksvastgoedbedrijf)

> Er zitten doorgaans drie soorten meeuwen op de platte daken van het haven- en bedrijvencomplex de Nieuwe Haven in Den Helder: zilvermeeuw (73 procent) kleine mantelmeeuw (16 procent) en stormmeeuw (11 procent). De meeuwen broeden al vele jaren op dit terrein, vooral op daken maar ook wel op de grond. Maar sinds 2006 ervaren de militaire gebruikers steeds meer overlast van deze vogels: verstopte dakafvoeren met als gevolg wateroverlast, stankoverlast van broedende meeuwen bij luchtbehandelingsinstallaties, geluidsoverlast direct na het uitkomen van de eieren, incidentele gevallen van mensen die aangevallen werden en bevuiling van auto's en personen. De eerste broedvogelinventarisatie, in 2007 uitgevoerd door adviesbureau Van der Goes en Groot, bracht het aantal broedende meeuwen zowel op daken als op de grond goed in beeld: in totaal 148 broedparen. Er was toen al veel ongenoegen over de overlast door individuele acties, zoals verjagen van vogels en er dreigde overtreding van de Flora- en faunawet. Om dit te voorkomen en om de overlast systematisch aan te pakken heeft Van der Goes en Groot in 2008 een bestrijdingsplan opgesteld. Een belangrijk uitgangspunt is geweest

dat de meeuwen altijd aanwezig zullen blijven op de Nieuwe Haven, maar dat de overlast beperkt diende te worden. Dit plan vormt de basis voor de Flora- en faunawetontheffing van de provincie Noord-Holland voor het behandelen van eieren. Alle resultaten van de inventarisaties zijn telkens aan het bevoegd gezag gerapporteerd. Zie tabel 1 en figuur 1 en 2.

Uitgevoerde maatregelen

In het bestrijdingsplan zijn de mogelijkheden om de overlast te beperken bekeken en er is een keuze gemaakt om de overlast op verschillende manieren aan te pakken. Daken waar veel overlast werd ervaren, zijn door ongediertebestrijdingsbedrijf PCF Holland met netten overspannen. Een afdoende maar erg dure oplossing. Daarom zijn maar enkele daken overspannen (zie foto 2, pagina 12). Een dak is speciaal ingericht voor de meeuwen: het gedoogdak. Op dit platte dak zijn in maart 2010 maar liefst 76 voorzieningen gemaakt zoals opstaande randen en dakjes van multiplex op betontegels. Bovendien is de dakrand afgeschermd om te voorkomen dat jonge meeuwen naar beneden vallen. (zie foto 3). In het eerste jaar werd dit

dak gebruikt door drie paar kleine mantelmeeuwen. Daarna is het gebruik jaarlijks toegenomen tot 26 paar kleine mantelmeeuwen en 19 paar zilvertmeeuwen in 2014 (zie tabel 2 en figuur 3). De inlaten van alle luchtbehandelingsinstallaties zijn in de loop van enkele jaren allemaal voorzien van gaas of netten zodat de meeuwen geen nesten meer direct voor deze inlaten kunnen maken. Dat voorkomt stankoverlast in de gebouwen. Alle inlaten zijn voorzien van gaas of netten, ook waar nu nog geen overlast is, omdat bijna alle inlaten een ideale gelegenheid bieden als broedplaats voor meeuwen.

Technische installaties waar meeuwen kunnen broeden, zijn voorzien van gaas, zodat monteurs ongestoord hun werk kunnen doen. Al snel was duidelijk dat monitoring van de meeuwenpopulatie jaarlijks herhaald diende te worden om objectief de aantalsveranderingen te kunnen vaststellen.

De volgende fase

Uit de inventarisaties in de jaren 2007 en 2010 (in de tussentijdse jaren is er niet geïnventariseerd) bleek dat de meeuwenpopulatie op de Nieuwe Haven in drie jaar tijd was verdubbeld. De verwachting was dat deze trend zich zou voortzetten. Alle uitgevoerde maatregelen waren tot dan toe gericht op het beperken van de overlast en niet op het beperken van de populatie. De geconstateerde groei gaf reden tot zorg, want als deze groei doorzet ligt het voor de hand dat de

op daken

overlast ook flink zal toenemen. Want alle maatregelen ten spijt, was de ervaren overlast niet veel minder geworden. Naast allerlei technische voorzieningen is naar mogelijkheden gezocht om de omvang van de populatie te beïnvloeden en de groei te stoppen of zelfs een achteruitgang te bewerkstelligen. Alle gebouwen overdekken met netten is een veel te dure optie. De netten gaan minstens tien jaar mee, maar jaarlijks moeten de netten wel geïnspecteerd en schade hersteld worden. De maaswijdte van de netten is 50x50 millimeter.

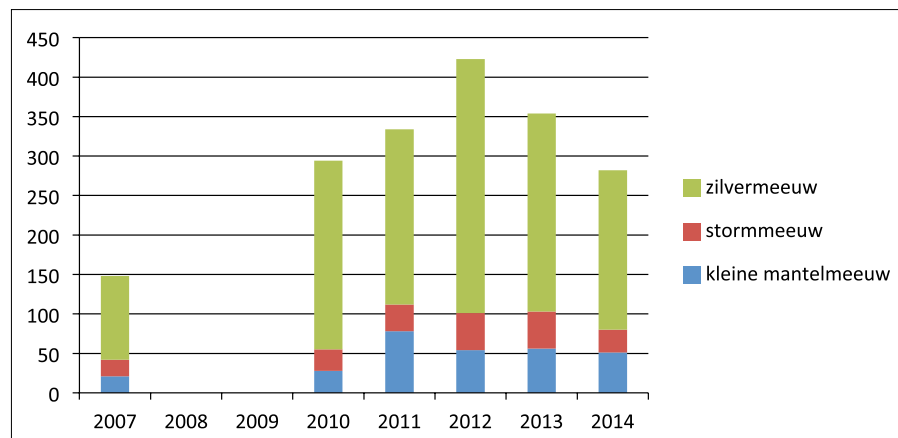
In 2011 heeft Bureau Waardenburg een meeuwenbeheerplan opgesteld met een tweeledig doel: een visie op de toekomstige aantalsontwikkeling van de broedende meeuwen en een analyse van de effectiviteit van de genomen maatregelen.

Een mogelijkheid om in te grijpen in de populatie is het behandelen van de eieren met maïsolie, zodat ze niet uitkomen. In 2011 is een ontheffing voor de Flora-faunawet aangevraagd bij de provincie Noord-Holland in het belang van de volksgezondheid of openbare veiligheid. De ontheffing is voor twee jaar verleend. In 2013 is een nieuwe ontheffing verleend voor een periode van drie jaar. De gedachte achter deze maïsolie-behan-

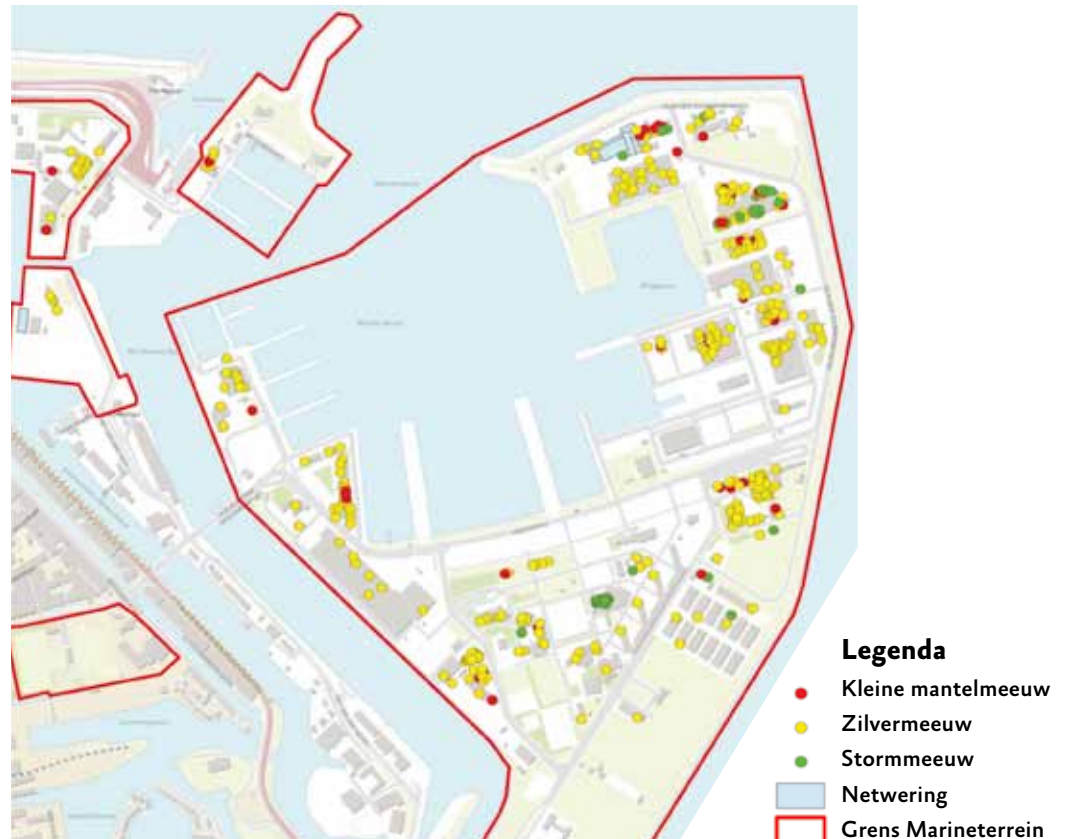
Tabel 1. Aantalsontwikkeling en locatie van nesten van de drie meeuwensoorten op de Nieuwe Haven.

Overzicht broedende meeuwen Nieuwe Haven						
Jaar	Dak	Grond	Totaal	kleine mantelmeeuw	stormmeeuw	zilvertmeeuw
2007	122	26	148	21	21	106
2010	273	21	294	28	27	239
2011	315	19	334	78	34	222
2012	390	33	423	54	47	322
2013	353	1	354	56	47	251
2014	275	7	282	51	29	202
			1835	288	205	1342
			100 %	16 %	11 %	73 %

Figuur 1. Aantal nesten van de drie soorten in de monitoringsperiode.

Figuur 2. Verspreiding van daknesten van meeuwen in 2012.

Bron: Van der Goes – ecologisch onderzoeks- en adviesbureau 2012-26

deling is dat meeuwen jongen krijgen als ze drie tot vier jaar oud zijn. Bekend is dat meeuwen die op daken geboren worden deze daken als hun habitat zien en er terugkomen om er later zelf ook weer te broeden. Door minimaal vijf jaar eieren te behandelen zou er een effect waarneembaar moeten zijn op de populatie. Ervan uitgaande dat de groei van de populatie veroorzaakt wordt door jongen die ter plaatse geboren zijn. Daarom is er een tweede ontheffing aangevraagd voor drie jaar. Achteraf bleken de gehanteerde uitgangspunten niet juist te zijn. Jonge meeuwen gaan pas broeden na vijf tot zes jaar in plaats van drie tot vier jaar. Bovendien kan de groei van de populatie tussen 2007 en 2011 niet veroorzaakt zijn door de jongen die ter plaatse geboren zijn, deze aanwas komt van buitenaf. Dit wordt mede veroorzaakt door de lage reproductie van 0,5 jong per jaar per nest en de hoge jaarlijkse sterfte (mond. med. Kees Camphuysen, NIOZ).

In de praktijk blijkt het percentage eieren dat behandeld kan worden tussen de 75 en 80 procent te schommelen. De eieren die niet behandeld kunnen worden liggen in onbereikbare nesten, waren al uitgekomen voor de eerste behandeling of liggen in de nesten op het gedoogdak. Hierdoor is er geen sprake van lokaal uitsterven, en dat is ook altijd de bedoeling geweest. Doel is: bestrijden en voorkomen van overlast.

Integrale aanpak

Het verzamelen van gegevens heeft inzicht gegeven in de omvang en de ontwikkeling van het probleem van de meeuwenoverlast. Vanaf 2007 tot 2012 stijgt het aantal broedparen, vanaf 2013 zet een flinke daling in. De aantallen zijn in 2014 terug op het niveau van 2010. Het voortzetten van de monitoring in 2015 en verder zal moeten uitwijzen of deze dalende trend zich voortzet. Op de Nieuwe Haven daalt het aantal broedparen in ieder geval veel sterker dan de landelijke trend (gegevens van SOVON) van deze drie meeuwensoorten, die landelijk al jaren met enkele procenten per jaar achteruit gaan. De stijging van de aantallen broedparen tot 2013 is niet veroorzaakt door de aanwas van de meeuwen ter plaatse maar komt van buitenaf. De daling in de laatste twee jaar kan niet veroorzaakt zijn door de behandeling van de eieren. Meeuwen zijn

Foto 2. Een met netten overspannen dak.

Foto 3. Nest van een kleine mantelmeeuw op het gedoogdak.

Tabel 2. Aantalsontwikkeling gedoogdak

Gedoogdak	2007	2010	2011	2012	2013	2014
kleine mantelmeeuw		3	4	6	8	26
stormmeeuw		0	4	0	3	0
zilvermeeuw		0	2	3	7	19
		3	10	9	18	45
totaal		294	334	423	354	282
		1%	3%	2%	5%	16%

Figuur 3. Aantalsontwikkeling nesten op het gedoogdak.

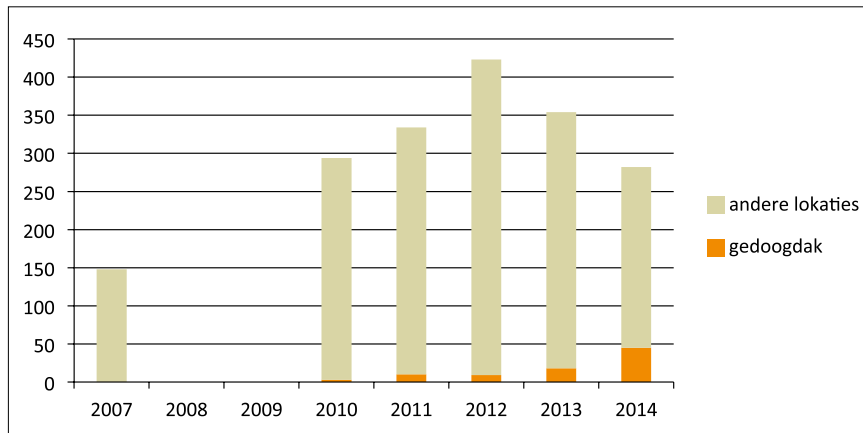

Foto 4. Jonge stormmeeuwen op het gedoogdak.

bijzonder gehecht aan hun eenmaal ingenomen broedplaats en laten zich door het niet uitkomen van de eieren niet zomaar verjagen. De oorzaak van de afname is onbekend.

De behandeling van de eieren heeft er voor gezorgd dat de ervaren geluidsoverlast na het uitkomen van de eieren flink is afgenomen. Door de combinatie van maatregelen, aangevuld met de behandeling van eieren en het verwijderen van nesten is de ervaren overlast sterk afgenomen. De afgelopen twee jaar zijn geen klachten meer gemeld.

Uit de aantalsontwikkelingen op het gedoogdak blijkt dat het mogelijk is om te sturen in de aanwezigheid van broedende meeuwen door het nemen van inrichtingsmaatregelen (zie foto 4). Na het beschikbaar komen van de gegevens over 2015 zal opnieuw beslist worden of het beheer van de meeuwenpopulatie voortgezet wordt en op welke wijze. De evaluatie van de uitgevoerde maatregelen en de te verwachten aantalsontwikkeling van de meeuwensoorten zullen de belangrijkste bouwstenen zijn voor de beslissing over de voortzetting van de nestbehandeling. Bij het bouwen van nieuwe gebouwen en het renoveren van daken kan ook winst geboekt worden, zoals afzien van het gebruik van grind, het vermijden van opstaande randen en obstakels op daken.

Ten slotte nog twee algemene conclusies. Het grootschalig bestrijden van meeuwenoverlast, hier vooral broedend op daken, is een zaak van lange adem en zal vele jaren kosten. Na een paar jaar stoppen is geen optie en is dan ook weggegooid geld. Afspraken voor de lange termijn en voldoende budget zijn onmisbare onderdelen van het bestrijdingsplan.

Op andere plaatsen kunnen andere problemen spelen waar meeuwen overlast veroorzaken. Bij gemeenten draait het vaak om overlast bij een enkele burger, en is het ongeschikt maken van één broedplek wellicht al voldoende. Ook is de voedselsituatie vaak anders door de aanwezigheid van zwerfvuil en het voeren van meeuwen. Integrale overlastbestrijding is daardoor moeilijker uitvoerbaar.<

Jaap Riemens, j.riemens@mindef.nl